

לעשרה בטבת

בעזהש"י

"אזכרה מצוק אשר קראני. בשלש מכות בחדש הזה הפני...הלא שלשתי קבעתי תענית. ומלך נון אנסי לכתוב דת יננית. על גבי חרשו חורשים האריכו מענית: זועמתי בתשעה בו בכלמה וחפר... טורף טורף בו הנותן אמרי שפר. הוא עזרא הסופר: יום עשירי צנה בן-בויזי החוזה. כתוב לך בספר המחזה...את עצם היום הזה" (מתוך הסליחות לעשרה בטבת)

** משמעותה של תענית ציבור

"יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שארעו בהן, כדי לעורר הקבבות ולפתח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגורם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנגמר 'והתנדו את עונם ואת עון אבתם' (ויקרא כו, מ) וגו': ואלו הן...ועשירי בטבת שבו סמך מלך בכל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק..."

** מדבריו של עזרא:

"ואמרה: 'א-להי! בושתי ונכלמתי להרים, א-להי, פני אליך, כי עוונתינו רבו למעלה ראש ואשמתנו גדלה עד לשמים. מימי אבותינו אנחנו באשמה גדולה עד היום הזה, ובעוונותינו ניתנו אנחנו, מלכינו, להנינו, ביד מלכי הארצות בחרב, בשבי, ובבזה, ובבשת-פנים כהיום הזה. ועתה כמעט רגע היתה תחנה מאת ד' א-להינו להשאיר לנו פליטה ולתת לנו יתד במקום קדשו, להאיר עינינו, א-להינו, ולתתנו מחיה-מעט בעבדתנו...ולתת לנו גדר ביהודה ובירושלים...ועתה, מה נאמר א-להינו אחרי זאת כי עזבנו מצוותיך...ואחרי כל הבא עלינו - כמעשינו הרעים ובאשמתנו הגדולה - כי אתה, א-להינו, חשכת למטה מעינינו, ונתתה לנו פליטה כזאת, הנשוב להפך מצויתך"? ! (עזרא ט)

** תרגום התורה ליונית

"וכך היא לשון החכמים ב'מגילת תענית' על אותו המאורע: 'שמונה בטבת - נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך, והחושך בא לעולם שלושה ימים': משל, למה הדבר דומה? לארי שניצוד וכלאוהו בסוגר. קודם שנכלא היו הכל יראים מפניו ובורחים, עכשיו הכל באים ומציצים בו ואומרים: היכן גבורתו של זה? כך התורה, כל זמן שהיא נתונה ביד ישראל ומתפרשת על ידי חכמיו בלשונה, לשון הקודש, הכל חרדים מפניה ומתיראים להטיל בה דופי. אפילו בן-נכר שחשקה נפשו בתורה, אף הוא לא היה לו מגע עם התורה עד שנכנס תחילה תחת פנפי השכינה ומדבר בלשון-הקודש ומבין טעמי תורה. כיון שכלאו את התורה בתרגום יוני - כאילו ניטלה יראתה ממנה, וכל הרוצה- בא ומציץ בה; וכל הרוצה לפגום, בא ופוגם. ולפיכך דימו החכמים תרגום התורה ליונית ליום שנעשה בו העגל, שכשם שהעגל לא היה בו ממש, ועובדיו חשבוהו לממש, כך אין בתרגום מממשה של תורה, אף על פי כן, כל הגויים שרואים אותו מדמים בנפשם שכבר יודעים את התורה, ואומרים על התרגום: 'זאת התורה, והרי כבר ידענוה' "

(הרב אליהו כי-טוב, ספר התודעה)

"בתקופה יותר מאוחרת, לפני ימי חנוכה, השתלטו היִּנְנִים עלינו והכריחו אותנו לתרגם את תורתנו ליִּנְנִית...אונקלוס, שָׁאף הוא תירגם את התורה, היה גדול בתורה ובקדושה, ומסר את תרגומו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע, לעומת זאת - תרגום זה נעשה מתוך פְּנִיָּה וְהִכְרַח של שלטון הגויים...התורה מיוחדת לישראל, 'לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעו'. לא ניתן לתרגם דברי אלקים חיים ש'הם חִיִּינוּ ואורך יְמֵינוּ', לא ניתן להעביר את התורה המיוחדת לישראל מהשפה המיוחדת לישראל...אין כאן עֲנָן של צְרוּת-עֵין אלא עֲנָן פְּנִימִי ועמוק של סכנת חיים...התורה...היא נְשִׁמָּת חִיִּינוּ ומציאותנו...ולא ניתן להעביר לאחרים חֶלֶק מחִיִּינוּ ומעצמיותנו, זאת מציאות נֶכֶד על אדם נכר, פְּעִין גֹּלָה...התורה היא 'מאורסה לנו' (סנהדרין נט ע"א), המעלה על דמיונו שיצליח לקחת אותה אליו הרי הוא כְּבָא על נערה מאורסה. הטרנספורמציה הזאת מְלָשׁוֹן ד' בה נבראו שמיים וארץ לשפת גויים היא זיוף סילוף ושקר המהִנֶּה טרגדיה נוראה..."

"...במקורות חז"ל נאמרו על הגִּזְרָה הזאת דברים נוראים...היה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגלי' (מסכת סופרים, א; ז)...הם חִיִּינוּ ואורך יְמֵינוּ...במידה שקיימת ההכרה הזאת...אז הדברים הנלמדים אֵינָם רק עֲנָן של לימודים אלא עֲנָן של חיים...של נשמה, נשמת ישראל...נְשִׁמָּת כל אחד מישראל...התורה אֵינָה סֵפֶר. סֵפֶר ניתן להעתיק, אבל חיים לא ניתנים לשיכפול, נשמה לא ניתנת להעתקה...כי התורה היא אנחנו...כשנעשה מִן דְּבַר פְּרָאִי גְלוּתִי וְשִׁעוּתִי כזה כמובן שזהו זעזוע, זעזוע של ארץ ישראל ושל כל החיים כולם"

(משיחות הרב צבי יהודה קוק זצ"ל לעשרה בטבת)

**** דרך התיקון**

"עיקרו של הצום אֵינוּ במניעה מאכילה ובסיגופים, אלא בתיקון ותשובה של היסודות החורבניים, כדברי הרמב"ם. יש להרבות בתיקון של כל אחד ושל כל ישראל על ידי תשובה בְּיָחַס לאלו שלושה דברים:

א. לעומת המצור על ירושלים יש להבריא את חומות ירושלים, תיקון שצריך להתפשט על פני כל הארץ. יש להרבות בְּבִנְיַן ירושלים בְּצִידָה החומרי, וגם בְּצִידָה הרוחני, כי ירושלים תושב רק מתוך גדלות של תורה.

ב. וזה גם עֲנָן התיקון לעומת היארכייט של הרבי שלנו, עזרא הסופר, 'המבין בתורת האלקים'. יש לחַזֵּק בכל תוקף את ביצרון התורה...ויחד עם זה לתקן 'מִי בָּכֶם מְכַל עֲמוֹ יְהִי אֶל-לִהְיוֹ עֲמוֹ וְיַעַל לִירוּשָׁלַיִם' (עזרא א, ג), ולהרבות עליה לארץ.

ג. לעומת תרגום התורה לשפת גויים יש לעסוק בהבראה רוחנית ותרבותית של כל הדברים שזועזעו בגלות, ולסלק כל דרכי הטומאה בדרכי לימוד תורה...עלינו להקים את העצמאות התרבותית-רוחנית שלנו בכל שלמותה"

(שם)

"וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה: כָּתֹב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל" (שמות לד, כז). "אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא כָרַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל אֲלֵא בְּשָׁבִיל דְּבָרִים שְׁבַע-עֶלְפָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אֶתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל'..." (גיטין ס ע"ב)

"...כשאמר הקב"ה למשה 'כתוב לך', ביקש משה שתהא המשנה בכתב. ולפי שצפה הקב"ה שאומות-העולם עתידין לתרגם את התורה ולהיות קוראין בה יְנִית, והם אומרים: 'אנו ישראל!'... אמר להם הקב"ה לאומות: 'אתם אומרים שאתם בְּנִי? אֵינִי יודע, אלא מי שמסטורין שלי אצלו, הם בְּנִי. ואיזו היא? זו המשנה שניתנה על-פה'..." (מדרש תנחומא פרשת כי-תשא, לד)

"...וכבר אמרנו שמידת אהרן הכהן הוא קדושת תורה-שבעל-פה, כמו שנאמר 'תורת אמת היתה בפי'ו וגו', כי **שפתי** כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו **מפי'ו**' (מלאכי ב, ו-ז), ועל זה היו מְנַגְדִּים הַיְנָנִים שהיו בימי שמעון הצדיק שהיה משַׁנֵּי כנסת הגדולה, שהוא היה התחלת התפשטות תורה-שבעל-פה, ובימיו היה התחלת חכמת יְנִית, המְנַגֵּד לקדושת תורה-שבעל-פה. וכמו שאמרו 'לפי שצפה הקב"ה שעתידיים לתרגם התורה יְנִית והם אומרים אנו ישראל כו', מי שמסטורין שלי אצלו הם בְּנִי, והֵינּוּ התורה שעל-פה שֶׁאֵין להם שייכות בה...והנה איתא (תמורה טו ע"ב) 'משמת יוֹסִי בן יועזר כו' בטלו האשכולות...איש שהכל בו' ופִּירַש רש"י 'תורה וְיִרְאֶת-חֹטָא וגמילות-חסד'. והֵינּוּ, כי יוֹסִי בן יועזר היה גם כן בימיהם, והיה התחלת הזוגות, כמו שאמרו בְּרִיש אבות: 'קיבלו מהם', הֵינּוּ מאנטיגנוס ושמעון הצדיק...וּפִירַש רש"י על 'אשכולות' מְכוּוֹן לְמָה שאמרו (ברכות יז ע"א) 'תכלית חכמה - תשובה ומעשים טובים, שלא יֵהָא אדם קורא ושונה ובוטט באביו כו', ובמי שגדול ממנו כו', שנאמר 'רִאשִׁית חכמה יִרְאֶת ד' ' וגו'..."

וזָכַר בגמרא 'שלא יֵהָא בועט' וכו', שזה תכלית המְכוּוֹן של התורה - להיות רוחו שְׁפֵלָה על-ידי התורה, ולא יהיה בועט במי שגדול ממנו. ולכן נמצא תכלית השְׁפֵלוּת בְּתוֹרָה הקדושה בְּנִפְשוֹת שהיו השורש של חכמת התורה. דאברהם אבינו ע"ה שאמר 'ואנכי עפר ואפר', ואמרו עליו (בראשית רבה פ' סא) שזימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה, ובמשה ואהרן שאמרו 'ונחנו מה' והמה היו שורש תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, ודוד המלך ע"ה שאמר 'ואנכי תולעת' והוא שורש של תורה שבעל פה...והֵינּוּ, כי על ידי שנקבע הדברי-תורה בְּלִיבָם, מזה דִּיקָא באו לתכלית השְׁפֵלוּת בנפשם. מה שֶׁאֵין כן חכמת יְנִית, שהיא חכמה אנושית, בלא לב וְיִרְאֶת ד', מביאה לידי התנשאות וגבהות-הלב. והנה אמרו (תמורה, שם) 'כל האשכולות שעמדו לישראל מִימֵי מֹשֶׁה עד שְׁמֵת יוֹסִי בן יועזר לא היה בהן שום דופי', והֵינּוּ שהיו מקבלים האמת ולא היה בהם שום מחלוקת, זולת בסוף ימיו של יוֹסִי שהתחיל מחלוקת סמיכה בישראל, ד'בצר ליבא' כמו שאמרו בגמרא. והֵינּוּ מְסִיבַת שליטת יוֹן שנתגברה בימיו והחשיכו עיניהם של ישראל, וכדאיתא בסוף מגילת תענית: 'בח' בטבת נכתבה התורה יְנִית והחושך בא לעולם שלושה ימים'. ומסיבה זו נָגַע החשכוּת בְּלִב נפשות ישראל, 'דבצר ליבא', והֵינּוּ שלא נקבעו הדברי-תורה בְּשִׁלְמוֹת בְּלִב, ועל ידי זה נעשה המחלוקת והפִּירוּד-בְּלִב בְּדַעוֹת שונות, שְׁבָא מְשַׁמֵּץ התנשאות..." (אדמו"ר ר' צדוק הכהן מלובלין, פרי צדיק, לחנוכה, אות ה)

"כבוד א-להים, הכבוד העליון, האמיתי, שכל הנברא הנוצר והנעשה ממנו הוא לכבודו¹, ודאי אינו ענין של הידור חיצוני, אלא של גילוי ערך ההויה העצמי האמיתי, בבחינת 'שכל הנמצאים אינם אלא מאמיתת המצאו'². ולפיכך כל עיקרו של חילול השם והקודש הרי הוא בהוצאתו מן מעלת קדשו אל מצב החול, ובשינוי ענין קיומו, וזיוף צורת מציאותו על-ידי-זה, וכן קידוש השם והחזקת גודל הופעתו, עד למילוא כל תוכן החיים וממשותם בו, הרי הוא התבררותה הגמורה של החלטיות ערך ההויה הקיום והחיים..."

"...בעון...חילול השם...בני אדם מתמעטין..." (שבת לג ע"א)

"...מקור החיים כשהוא מתברך ממקורו, כשהוא עולה עד הראש להשכיל, שיסודו העיקרי הוא להביא את החיים לאור החיים של העונג הנערץ והטוב, במדע ובמעשה, של ההתענגות על ד' בדעה – בהשגה טהורה ועליונה, ובפועל – בלקת בדרכיו להרחיב את החיים הא-להיים בעולם, שהוא עשות צדקה ומשפט- על פי הכרה כזאת, אין לגוונים הטובים שבחיים קצב ותכלית, כי אין גבול לאור הא-להי ואין מספר לפרכטי המאורות הטובים שיוכלו למצוא מקום בכל נפש אנושית פרטית בגוון אחר, שאז ריבוי האנשים מרבים את ההוד הכללי של מציאות הטוב בפועל בעולם המוחש, זה אמנם יוצא מקידוש השם. חילול השם הוא הפכו, כשהחיים מתגשמים בהתגשמות שפלה, באין אפשרות להרימם לתעודתם, ורק אכילה ושתייה וכל ההרגשות הקרובות להן יהיו כל תכסיסם, אז אין במציאות עושר רב לציורי החיים ולריבוי גווניהם, ולא ימצא המין האנושי כלל מה להראות בהתרבותו. על כן בני-אדם מתמעטים בעוון חילול השם..."

(הראי"ה קוק, עין איה שבת, ב; רכט)

"...הטעם לאמירת קדיש אחרי נפטר: היות וכל יהודי מקדש שם-שמיים בחייו, נמצא כבוד שמיים מתמעט עם הסתלקותו של יהודי מן העולם. על כן אומר הבן 'יתגדל ויתקדש שמיא רבא...' (ספר דרכי מוסר' בשם הרב חיים עוזר גרודז'ינסקי. 'זכרון מאיר' ליארצייט ח"ב עמ' 12)

"...ואפי' אתם בגוים...ויבוא אל הגוים אשר באו שם, ויחללו את שם קדשי באמר להם 'עם ד' אלה, וימאצו ויצאו': ואחמל על שם קדשי אשר חללוהו בית ישראל בגוים אשר באו שמה...וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים אשר חללתם בתוכם, וידעו הגוים כי אני ד', נאם ד' אלקים, בהקדשי בכם לעיניהם: ולקחתי אתכם מן הגוים, וקבצתי אתכם מפל הארצות, והבאתי אתכם אל אדמתכם:"

¹ "כל מה שפרא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר: 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וצרתיו אף עשיתיו'..." (אבות ו, יב; ישעיה מג, ז)

² "יסוד היסודות ועמוד החקמות- לידע שיש שם מצוי-ראשון, והוא ממציא כל נמצא. וכל הנמצאים, משמים וארץ ומה שביניהם, לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"

(רמב"ם, הלכות יסודי-התורה, א; א)